
Ethiek voor een mondiale samenleving

Door Udo Schaefer

Samenvatting

Dit artikel behandelt een proces van apocalyptische omvang: het ineensstorten van de morele orde; de desintegratie van normen en waarden gedurende de afgelopen decennia; het gebrek aan ethische oriëntatie. Dit zijn de consequenties waar we nu mee leven. Al deze gebeurtenissen vinden precies plaats op het moment dat de opkomende wereldbeschaving behoefte heeft aan een mondiale ethiek, een universele standaard van waarden, idealen en doelen - een behoefte die weerspiegeld wordt in de "Verklaring naar een mondiale ethiek" van het Wereldparlement der Religies dat onlangs plaatsvond in Chicago, die een "minimum ethiek" schetste, gebaseerd op de gemeenschappelijke waarden van de grote wereldgodsdiensten. Er is in de wereld echter een nieuwe waardenhiërarchie, een nieuwe ethiek voor de mondiale samenleving verschenen, door de wetten van Bahá'u'lláh die Hij in De Kitáb-i-Aqdas heeft geopenbaard.

I

We leven in een tijd van mondiale opschudding. Alles wat eerst vaststaand en zeker leek is gegrepen door de storm van verandering. Zoals Bahá'u'lláh voorspelde is *"het evenwicht in de wereld (...) verstoord"* en wordt *"de huidige orde"*, (*"betreurenswaardig gebrekkig"*), *"opgerold"*.¹ Het ineensstorten van de huidige orde; de radicale overgang naar een nieuwe rangschikking, naar een niveau van grotere complexiteit en meer samenhangende structuur; de ingrijpende verandering van de huidige wereldgemeenschap naar een wereldgemenebest dat alle landen verenigt, naar een *"nieuwe Wereldorde"*²; al deze zaken brengen chaos en rampen

-
1. Bahá'u'lláh, *De Kitáb-i-Aqdas, Het Heiligste Boek*, par. 181. Stichting Bahá'í Literatuur, Den Haag, 1997. *Bloemlezing uit de Geschriften van Bahá'u'lláh*, IV, CX. Stichting Bahá'í Literatuur, Den Haag, 1979.
 2. *De Kitáb-i-Aqdas*, par. 181.

met zich mee. Veel mensen hebben het gevoel dat hun eigen bestaan gevaar loopt. Velen zien in deze gebeurtenissen de "Ruiters van de Apocalyps."

Binnen dit veranderingsproces heeft ongetwijfeld niets een zo verstrekkend en radicaal effect op de maatschappij en het menselijke gedachtengoed gehad als de verandering in ethische gezichtspunten, ideeën en beginselen die gedurende de laatste paar decennia heeft plaatsgevonden. Er zijn geen betrouwbare antwoorden meer op cruciale vragen als: Wat is de mens? Wat is het doel van zijn bestaan? Welke normen moet de mens volgen? Wat is goed en wat is kwaad? Wat is toegestaan en wat is verboden? Er is geen ethische oriëntatie, niets om aan vast te houden. Binnen een aantal decennia heeft zich met bijna adembenemende snelheid een verandering in het denken van de mens voorgedaan. Een en ander kan beslist beschreven worden als een culturele revolutie als men de verstrekkende gevolgen ervan in ogenschouw neemt. Normen en waarden die door godsdiensten werden gevestigd, en die gedurende tweeduizend jaar zijn overgedragen, levend gehouden en als absoluut geldig zijn beschouwd, en die zelfs door de rationalisten van de Verlichting in de achttiende eeuw als rationele waarden werden beschouwd, zijn binnen enkele tientallen jaren weggevaagd. Na het verlies van hun transcendentale fundering konden zij aan kritische vragen worden blootgesteld, en werden zij al snel opgelost in het zuurbad van een één-dimensionaal rationalisme - de houding die niets als geldig beschouwt tenzij dat op empirische gronden kan worden aangetoond. Dit proces van de desintegratie van waardesystemen en de gevolgen ervan heb ik beschreven in mijn boek *The Imperishable Dominion: The Bahá'í Faith and the Future of Mankind*.³ Het eindresultaat is een geestelijk vacuüm dat steeds zichtbaarder wordt, en een gebrek aan ethische oriëntatie dat de samenleving van binnenuit bedreigt.

De meest cruciale problemen van de mensheid, zoals de ecologische crisis, de bevolkingsexplosie, de onrechtvaardigheid van het huidige mondiale economische systeem en het eruit voortvloeiende Noord-Zuid conflict, tirannie en despotisme, burgeroorlog en bovenal de uitbarstingen van redeloos geweld overal ter wereld - al deze gevaren voor het overleven van de mens kunnen louter en alleen op een mondiale basis worden opgelost. Maar op precies hetzelfde moment waarop landen uitgedaagd worden om een mondiaal systeem van samenwerking te ontwikkelen dat kan handelen vanuit het beginsel van solidariteit, desintegreert de maatschappij snel en verliest zij haar structuur. De banden die de maatschappij bijeenhouden worden steeds zwakker, het samenleven met anderen wordt steeds moeilijker, en het aantal conflicten neemt alsmaar toe.

3. p. 33 e.v. George Ronald, Oxford, 1983.

Dat traditionele normen achteruitgaan en onze maatschappij ziek is blijkt waarschijnlijk uit niets duidelijker dan uit het nieuwe aspect van kwaad waarmee we geconfronteerd worden: de verwildering van onze wereld door de toename van geweld. De Britse schrijver Gordon Rattray Taylor beschreef dit proces in de jaren zeventig in zijn boek *How to Avoid the Future* [Hoe de toekomst te ontwijken - HB] en stelde: "Evenals koorts ons waarschuwt dat er iets aan de hand is met ons lichaam, zo is geweld een aanwijzing dat er iets mis is met de maatschappij." ⁴ We nemen dit verschijnsel waar in de snel toenemende bereidheid om conflicten te beslechten met geweld. Geweld mag dan zo oud zijn als de mensheid, maar de invloed ervan in hoog-technologische samenlevingen, de mate waarin de media ermee verzadigd zijn en de aanwezigheid ervan in ons dagelijks leven zijn nieuw. In zijn best-seller over geweld beschreef Friedrich Hacker de aard van het geweld en de mate waarin het een onderdeel van ons leven is geworden:

"Het meest schokkende aspect van de huidige verwildering is niet het feit dat individueel en gezamenlijk geweld vaker de kop op steekt (...) maar dat het steeds gewoner en normaler wordt. Geweld is een alledaagse, gewone en onbetekenende gebeurtenis geworden, een alledaags wissewasje. We zijn reeds zo ongevoelig dat er een aanzienlijke escalatie van geweld of een bijzonder dramatische beestachtige daad voor nodig is om ons op te wekken uit onze doffe onverschilligheid, die waarschijnlijk voortkomt uit ons gevoel van machteloosheid." ⁵

Een samenleving verliest steeds meer haar samenhang en is gedoemd ten onder te gaan als er geen fundamentele doelen zijn, geen absolute verplichtingen, als er geen burgerzin is (door de Romeinen *civitas* genoemd), die "spontane bereidheid de wet te gehoorzamen, de rechten van anderen te respecteren, de verleidingen zichzelf te verrijken ten koste van het algemeen welzijn te weerstaan." ⁶ Een maatschappij kan niet overleven als de leden ervan het vermogen hebben verloren om te delen en zich op te offeren, als iedereen alleen maar voor zijn eigen rechten opkomt en alleen maar zijn eigen belangen nastreeft, als het hoogste doel van het leven de utopie van een leven in *luxe, calme et volupté* is, zoals beschreven door Baudelaire ⁷, als een maatschappij gebaseerd is op hedonisme en egoïsme.

⁴ p. 31. Seeker & Warburg, Londen, 1975.

⁵ *Aggression*, p. 13. Rowohlt, Reinbek, 1973.

⁶ Bell, Daniel. *The Cultural Contradictions of Capitalism*, p. 245. Heinemann, Londen, 1975.

⁷ "Schoonheid, weelde, zinnelust", *De Bloemen van het Kwaad*, p. 154. Van Oirschot, Amsterdam, 1995.

De culturele crisis van het Westen, aangekondigd en bestudeerd door filosofen als Kierkegaard, Nietzsche en Spengler, heeft zich ontwikkeld tot een mondiale crisis van de menselijke beschaving, die het overleven van de mensheid in gevaar brengt. Wat is de oorzaak van dit proces en waar leidt het ons?

II

Op een bepaald prehistorisch moment in zijn fylogeneese [ontwikkeling van de soort - HB], is de mens ontkomen aan de belemmeringen van zijn instincten. Hij stond niet langer bloot aan de automatismen van de natuur. Hij verkreeg vrijheid en moest vervolgens bewust zijn driften onder controle krijgen, een onderneming waarin de mens uniek is; het dier handelt of ageert niet, het réageert.

De grootheid en waardigheid van de mens liggen in zijn vrijheid. Maar het is ook datgene wat hem in gevaar brengt. Toen hij vrijheid verkreeg verloor hij de automatische veiligheid van het dierlijke instinct. Vanaf dat moment moest hij aan de hand van waarden zijn richting bepalen. Alle menselijke samenlevingen hebben de beschikking over een stelsel van algemeen aanvaarde waarden, die doelen, middelen en richting verschaffen voor zowel het individu als de maatschappij. De geschiedenis laat zien dat de grote waarde-stelsels van de mensheid geworteld zijn in de grote historische religies en hun beschavingen. De westerse beschaving is grotendeels oorspronkelijk christelijk, alhoewel de bijdrage van het jodendom, de klassieke oudheid en later de islam aanzienlijk is geweest. De waarden en normen waarnaar de mensen leefden waren een integraal onderdeel van hun geloof, waar zij ook de uiteindelijke motivatie voor zedelijk gedrag van verkregen.

De grondslag van deze waarden, het christelijk geloof, is echter reeds driehonderd jaar op zijn retour. Het is niet langer de standaard en het middelpunt van het leven; het drijft af naar de periferie. Atheïsme is een politieke beweging geworden. In de socialistische landen is een militant, propagandistisch atheïsme zeventig jaar lang het voornaamste ingrediënt van de staatsfilosofie geweest. In deze landen overleefde godsdienst ondergronds; verscheidene generaties zijn opgegroeid zonder enige godsdienstige opvoeding. Maar ook in liberale democratieën kwijnen religieuze tradities weg. Een van de symptomen van het verval van het christendom is de dramatische exodus uit de kerk - in Duitsland zeggen elk jaar een paar honderdduizend katholieken en protestanten hun kerklidmaatschap op.⁸ Vandaag

8. In 1991 en 1993 verlieten in Duitsland meer dan een half miljoen mensen de kerk.

de dag brengen de meeste ouders geen religieus bewustzijn over op hun kinderen; godsdienst wordt niet langer besproken binnen families. Kerkleiders geven ronduit toe dat Europa niet langer een christelijk continent is. ⁹

Deze crisis is met name zichtbaar in de toenemende afwijzing van het geïnstitutionaliseerde christendom door jongeren, die zich in plaats hiervan tot materialisme en egocentrisme wenden. In een onderzoek in opdracht van de protestantse kerk concludeert Heiner Barz, hoogleraar aan de Universiteit van Heidelberg, dat de jonge generatie elk dogma verwerpt en elke traditie afkomstig van hun ouders of een instituut verdacht vindt. In de kerk zien zij voornamelijk een "machtsapparaat", gelijk aan dat van de partij, de staat, of de belastingdienst. Volgens Barz zijn het christelijke beeld van Jezus en de symbolen van het christendom van weinig belang, haar leringen dikwijls onbekend, en zijn jongeren ofwel onwetend van het begrip "zonde", of verwerpen zij dit als "achterhaald". ¹⁰

Deze crisis in het christendom en, als gevolg daarvan, de morele crisis zat er al lang aan te komen, in ieder geval sinds de Europese Verlichting, die Copernicaanse gedachtenwending die in de zeventiende eeuw begon en vorm heeft gegeven aan het Westen. Deze nieuwe houding was gebaseerd op geloof in de kracht van de rede, op de overtuiging dat rationele kennis absolute zekerheid geeft: "Het geloof in het gevestigde gezag en de oude aannames, die zo lang als onbetwist geldig beschouwd waren, maakte plaats voor een kritische geestgesteldheid. De rede claimde autonomie en stelde zichzelf aan als enige rechter." ¹¹ De geest van het modernisme, die van twijfel een methode maakte, heeft de wereld ingrijpend veranderd. Het ideaal van de mens, met zijn nieuw verworven onafhankelijkheid en volwassenheid, was bevrijd te worden van vooroordelen en vooropgezette meningen, en tegelijkertijd toegewijd te zijn aan methodologische discipline en absolute objectiviteit. Deze nieuwe denkwijze heeft het fundament gelegd voor onze wetenschappelijk-technische beschaving. Op het gebied van het recht danken we er grote overwinningen over barbaarsheid aan; de principes van gelijkheid voor de wet en de scheiding der machten, de triomfantelijke opmars van de democratie, het afschaffen van marteling en de humanisering van het strafrecht, kortom de moderne

9. Zie voor verdere discussie *The Imperishable Dominion*, hoofdstuk 1.

10. Barz, Heiner. *Postmoderne Religion am Beispiel der jungen Generation in den Alten Bundesländern*, mit einem Vorwort von Thomas Luckmann, Teil 2 des Forschungsberichts "Jugend und Religion", vol.2. 137,172,251,261. Opladen, 1992.

11. Greene, Theodor, *The Historical Context and Religious Significances of Kant's Religion*, blz. ix. Harper & Row, New York, 1960.

constitutionele staat, een staat die de macht van de heerser beteugelt met de wet en de burger beschermt tegen willekeur van de overheid.

De geest van het modernisme is echter ook verantwoordelijk voor de ernstige geloofscrisis, en als gevolg ervan ook de morele crisis. Over de christelijke openbaring werd twijfel gezaaid, men verklaarde religie overbodig, zelfs schadelijk. Of, zoals Bertolt Brecht het stelde in zijn stuk *Galileo Galilei*: "Waar duizend jaar het geloof heeft gezeteld, zelfs daar zetelt nu de twijfel. (...) Alom verheerlijkte waarheden worden op de schouder getikt; waar nooit aan getwijfeld werd, daar wordt nu aan getwijfeld." ¹² Het is één van de kerndogma's van de Verlichting dat religie gedoemd is te vergaan. De uitspraak van Nietzsche: "God is dood", is het motto van de eeuw geworden. De seculiere samenleving - een samenleving waarin religie is verbannen - en de volwassen autonome mens, dat wil zeggen het individu dat zich bevrijd heeft van de tradities uit het verleden en dat volkomen onafhankelijk is, zijn het doel en het oogmerk van het volk geworden.

Geloof in God is vervangen door geloof in de rede en menselijke vooruitgang, door geloof in de voltooiing van de geschiedenis, door wetenschap en techniek. Messiaanse verwachtingen zijn vervangen door de utopie van een kunstmatig paradijs. De overtuiging van de mens dat hij in staat is een betere wereld, het "Messiaanse Koninkrijk", te scheppen door rationele analyse en politieke actie hebben de mystieke verlossingsbeloften verdrongen. ¹³ Op deze wijze is de wereld rationeel en technisch gemaakt, en daarmee utilitaristisch. ¹⁴ Wat overblijft is een enorme leegte waarin de mens is afgesneden van zijn metafysische oorsprong, en berooid achtergelaten met louter de aangelegenheden van deze wereld om zich om te bekommeren: ontdekking, uitvinding, vooruitgang, prestatie, produktie en consumptie.

Nu, aan het einde van het tweede millennium, is het optimistische geloof in de almacht van de rede en de Verlichting, in wetenschap en vooruitgang, geslonken. Jürgen Habermas heeft verwarring geconstateerd onder intellectuelen en politici, een gebrek aan vertrouwen in de Westerse beschaving. ¹⁵ De gebreken van een

12. Brecht, Bertolt, *Leven van Galilei*, p. 10. De Bezige Bij, Amsterdam, 1962.

13. Zie Schaefer, *Imperishable*, p. 10 e.v. over de "wereldse verlossing".

14. Utilitarisme: "leer dat het algemeen nut of welzijn het enige richtsnoer moet zijn in de moraal of zedenleer". Kramers Nieuw Woordenboek Nederlands [HB].

15. Een van de meest vooraanstaande huidige Duitse filosofen in de traditie van de Frankfurtse School, *Die neue Unübersichtlichkeit*, p. 143. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1985.

onevenwichtige Verlichting worden steeds meer zichtbaar. Het verdwijnende christelijke geloof heeft een vacuüm achtergelaten dat, zoals Nietzsche duidelijk voorspelde, alles wat op dit geloof gefundeerd was, "bijvoorbeeld heel onze Europese moraal" ¹⁶, in zijn greep heeft. Nietzsche noemde dit fenomeen, de devaluatie van de hoogste waarden en het gebrek aan betekenis, *nihilisme*: "Er is geen doel; 'Waarom' heeft geen antwoord." ¹⁷ Nihilisme is de overtuiging dat "niets van waarde is, dat er geen bindende regels zijn, dat er geen doel is, dat niets het waard is om voor te leven of te sterven, dat alles nutteloos is." ¹⁸ Russische schrijvers als Ivan Turgenev en Fyodor Dostoevsky beschreven het zich uitbreidende geestelijke vacuüm, en Europese denkers uit de negentiende eeuw voorzagen duidelijk de gevolgen ervan. Nihilisme is de vormende kracht van onze beschaving geworden: "De frustratie, de verbittering, de afschuw over het verleden, over de illusies van het verleden en de realiteit van vandaag de dag, vormen de oorsprong van het nihilisme dat ons overspoelt. Nihilisme is de andere kant van de hoop op een door mensenhanden gemaakt paradijs. We hebben de andere zijde van de medaille bereikt." ¹⁹

De filosofen van de Verlichting weigerden pertinent het verwijt te aanvaarden dat atheïsme gelijk staat aan amoraliteit, evenals de voorspelling dat het verval van religie uiteindelijk de devaluatie van morele waarden betekent. Pierre Joseph Proudhon (1809-1865) schreef: "L'homme est destiné à vivre sans religion ... La loi morale est éternelle et absolue ... Eh, qui donc aujourd'hui oserai attaquer la morale?" ²⁰ De waarden werden beschouwd als natuurlijk, vanzelfsprekend en algemeen en altijd geldig - eeuwige waarheden gevonden door de rede. Echter, wat vanzelfsprekend en absoluut geldig leek is geleidelijk kritisch onderzocht, in twijfel

-
16. Nietzsche, Friedrich, *De vrolijke wetenschap*, nr. 343. De Arbeiderspers, Amsterdam, 1976.
 17. Nietzsche, Friedrich, *The Will to Power*, 1,2. Widenfeld en Nicolson, Londen, 1968.
 18. Brezinka, Wolfgang, *Erziehung und Kulturrevolution. Die Pädagogik der Neuen Linken*, tweede herziene editie, p. 46. Ernst Reinhardt Verlag, München-Basel, 1976.
 19. Kraus, Wolfgang, *Nihilismus heute oder Die Geduld der Weltgeschichte*, p. 138. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1985.
 20. "De mens is voorbestemd om zonder religie te leven ... De morele wetten zijn eeuwig en absoluut... Wie zou dan vandaag de dag de moraal aan te durven vallen?" Proudhon, P.J., *De la Création de l'ordre dans l'humanité, ou principes d'organisation politique*, p. 38, nr. 60. Paris-Besançon, 1843.

getrokken, en tenslotte in het niets opgelost. De absoluteitheid van morele verplichtingen werd verlaten en vervangen door een verscheidenheid aan niet-bindende waarde-ideeën, door relativisme en subjectivisme. Een vrijblijvende, pluralistische ethiek is echter een "mes van Lichtenberg", een mes zonder lemmet of gevest.²¹

De gevolgen van dit proces zijn zonneklaar: als rationele bewijzen de enige standaard zijn voor het evalueren van een ethische norm, dan kan een norm die aanzet tot een actieve handeling alleen erkend worden als het bewezen is dat deze iedereen tot voordeel strekt, en eveneens kan een norm die iets verbiedt alleen erkend worden wanneer de maatschappelijke schade van de verboden handeling voor een ieder duidelijk is. Dit betekent dat iedere norm die men bepleit een rationele rechtvaardiging nodig heeft. Echter, zelfs als men een norm zou kunnen aanvoeren waarvan men meent dat deze gebaseerd is op gegronde argumenten, kan men een ander persoon met een andere mening nooit overtuigen. Dit is de reden dat bahá'ís geconfronteerd worden met eindeloze discussies wanneer zij hun ethische concepten uiteenzetten. Hoewel het verbod op verdovende middelen en alcoholische dranken gerechtvaardigd kan worden op basis van een overvloed aan medische en sociale argumenten, reageren de meeste mensen kritisch. En wanneer een deugd als kuisheid ter sprake komt, een woord dat vrijwel door niemand meer gebruikt wordt, geeft dit aanleiding tot spot of bijtend sarcasme; men wordt aangekeken alsof men van een andere planeet komt.

Deze kritische geesteshouding, die alleen rationele waarden erkent, verwerpt automatisch het idee van onvoorwaardelijke plichten en het bestaan van algemeen bindende normen. Ieder menselijk wezen is dan de hoogste rechter aangaande de normen van zijn levensstijl en die van de maatschappij. Dat is de betekenis van het nieuwe ideaal van "zelfbeschikking" en "volwassenheid", terwijl de erkenning van een autoriteit die niet in twijfel kan worden getrokken, en het in acht nemen van zijn geboden minachtend wordt verworpen als zijnde "onvolwassen".

"Men koestert de illusie dat een ieder, door middel van zijn eigen verstand, zal kunnen inzien wat hij moet doen, en in staat zal zijn zelf te beslissen iets wel of niet te doen Men geef dus het individu, met zijn subjectieve verlangens, zijn toevallige ervaringen, zijn begrensde kennis en zijn beperkte begrip, het recht zichzelf als maatstaf voor alles te zien."²²

21. Georg Lichtenberg (1742-1799), natuurkundige aan de Universiteit van Göttingen, beroemd om zijn aforismen.

22. Brezinka, *Erziehung*, p. 16.

De gevolgen:

"Het geloof in absolute plichten wordt vervangen door een berekenende aanpassing aan de wisselvalligheden van de dag. De liefde voor idealen die van de mens vereisen dat hij zijn egocentrisme overwint kan niet opkomen in een maatschappij waarin het als "progressief" wordt gezien om alles in twijfel te trekken. Met deze liefde neemt ook de motivatie af om zich op ethisch gebied in te spannen, evenals de energie om zich onbaatzuchtig aan grotere doelen te wijden ... In een dergelijk geestelijk klimaat wordt een groeiend egoïsme vergezeld door een zich verbreidend pessimisme en een voorgevoel van vernietiging. Men wordt onverschillig voor het welzijn van anderen en is er alleen in geïnteresseerd om zo lang het nog kan het beste voor zichzelf te verkrijgen." ²³

De bevrijding van waarden (der religie) die aan het begin van de moderne tijd optrad werd gevolgd door de bevrijding van de mens (van waarden). Wanneer waarde-stelsels uit de verankering van goddelijke openbaring worden gehaald, vallen zij uiteen. Zonder God heeft de moraal geen fundering, geen houvast, geen steun. Op dit gevolg doelde Dostoevsky toen hij Ivan Karamazov liet zeggen: "Als God niet bestaat, is alles toegestaan. Als er geen God is doet niets ertoe." ²⁴

III

De behoefte aan gedragsnormen wordt echter steeds meer ingezien. Vergeleken met decennia van vrijwel compleet stilzwijgen over dit onderwerp, richten filosofen nu hun aandacht er weer op, zoals blijkt uit het toenemende aantal publicaties op dit gebied. Echter, alle seculiere pogingen van de moraalfilosofie om een rationeel ethisch stelsel op te richten dat zowel algemeen bindend als praktisch is hebben gefaald. Dit falen, waarin volgens de Britse filosoof Alasdair MacIntyre nu precies de oorzaak ligt van de crisis in de Westerse beschaving ²⁵, wordt veroorzaakt door het feit dat men geen bindende morele regels kan afleiden uit een abstract mensbeeld, uit de "waardigheid" van de mens. De rede is niet in staat "Gij zult"-uitspraken te doen die voor iedereen duidelijk en aanvaardbaar zijn. Het vraagstuk van de "waardigheid" van de mens kan niet worden opgelost zonder te beschikken over een duidelijk concept van het wezen van de mens. De aard van de

23. Idem.

24. *De Gebroeders Karamazov*. Van Oirschot, Amsterdam.

25. *After Virtue, A study in Moral Theory*. Notre Dame Press, Indiana, 1984.

mens gaat echter rationele, empirische en wetenschappelijke kennis te boven. De ideeën die worden aangedragen door de geesteswetenschappen concentreren zich op de biologische aard van de mens. Zij reduceren de mens tot zijn biologische, chemische en anatomische elementen en ontkennen zijn vrijheid en zijn waardigheid. Het bekende boek van B.F. Skinner, *Over een wereld zonder vrijheid en waardigheid* ²⁶ toont deze ontkenning van schuld, verantwoordelijkheid, en het bestaan van objectieve waarden. Bovendien kunnen louter op rede gebaseerde morele verplichtingen, zelfs als men ze duidelijk zou kunnen maken, niet met dat intrinsieke gezag bekleed worden dat het individu er toe brengt te gehoorzamen aan regels die hij zelf gemaakt heeft: "Waarom zou men grenzen respecteren die men zelf (of de zijnen) heeft ingesteld?" ²⁷

Het wordt iedere dag duidelijker dat het overleven van de mensheid niet een kwestie is van technologie of praktische maatregelen, maar van nieuwe bindende waarden en doelen voor het individu, van politieke actie gebaseerd op een stelsel van algemeen aanvaarde waarden die geschikt zijn voor de omstandigheden van een mondiale samenleving. De onjuistheid van Bertolt Brecht's slogan "Erst kommt das Fressen, dann die Moral!" ²⁸ is door de ervaringen aangetoond. De landen van de voormalige Sovjet-Unie hebben op pijnlijke wijze laten zien dat er zonder zeden wellicht helemaal geen "Fressen" meer zal zijn. De Westerse hulp aan ouderen en kinderen in de Russische steden mislukte bijna doordat corrupte ambtenaren hulpgoederen stalen of op de zwarte markt verkochten.

Wat moeten we doen? Hoe kan de zieltogende moraal weer tot leven gebracht worden? Hoe kunnen mensen gemotiveerd worden zichzelf aan normen te onderwerpen die veel van hen vragen? Hoe kunnen zij ertoe gebracht worden het goede te doen en het kwade te laten? Hoe kunnen zij ertoe aangezet worden niet te liegen, te bedriegen of te stelen? Wat kan mensen bewegen hebzucht, jaloezie en haat te boven te komen, hun lage instincten in toom te houden, de verlokkingen van corruptie te weerstaan, zichzelf voor anderen op te offeren, een "goed mens" te zijn in een wereld waar "de voorzieningen schaars zijn en de mensen laag van karakter"? ²⁹

26. Bruna, Utrecht/Antwerpen, 1971.

27. Messer, August en Max Pribilla, *Katholisches und modernes Denken. Ein Gedankenaustausch über Gotteserkenntnis und Sittlichkeit zwischen August Messer und Max Pribilla SJ*, p. 95. Stuttgart, 1924.

28. "Eerst het voer, dan de moraal": Uit de "Driestuiversopera", in *From the Modern Repertoire*. Indiana University Press, Bloomington, 1949.

29. Idem, eerste Driestufigfinale.

Normatieve ethiek is altijd gebaseerd geweest op de religieuze stelsels van transcendentale waarden en idealen. Religie vertaalt waarden in gedragsstandaarden, brengt ze door opvoeding over op de jeugd en houdt ze levend in het maatschappelijke bewustzijn. De vraag of de mens een aangeboren gevoel van gerechtigheid bezit werd eens aan 'Abdu'l-Bahá gesteld. Hij antwoordde ontkennend en legde de nadruk op de afhankelijkheid van de mens van goddelijke openbaring.

"En toch, als wij de lessen van de geschiedenis overdenken zal het duidelijk worden dat juist ditzelfde eergevoel en besef van waardigheid op zichzelf al behoren tot de milddadigheden die voortkomen uit de leringen van de Profeten van God. Wij nemen ook bij kleine kinderen de tekenen van agressie en bandeloosheid waar en we zien dat als een kind de lessen van een onderwijzer moet ontberen, zijn

ongewenste eigenschappen van het ene op het andere moment toenemen. Het is derhalve duidelijk dat het aan de dag treden van dit aangeboren gevoel van menselijke waardigheid en eer het gevolg is van opvoeding. Ten tweede, als wij voor onze redenering aannemen dat intuïtieve intelligentie en een aangeboren moraal in staat zouden zijn kwaad te doen voorkomen, dan is het duidelijk dat mensen die deze kenmerken dragen even zeldzaam zijn als de steen der wijzen.³⁰ (...) Universele voordelen komen voort uit de genade van de Goddelijke religies, want zij leiden hun volgelingen naar oprechtheid van bedoeling, naar hoge doelen, naar zuiverheid en vlekkeloze eer, naar overstijgende vriendelijkheid en mededogen, naar het zich houden aan beloften die ze gedaan hebben, naar bezorgdheid over de rechten van anderen, naar vrijgevigheid, naar gerechtigheid in elk aspect van het leven, naar menselijkheid en filantropie, naar dapperheid en naar onvermoeibare pogingen dienstbaar te zijn aan de mensheid. Kort gezegd, het is religie die alle menselijke deugden voortbrengt, en het zijn deze deugden die de heldere lichten zijn van de beschaving."³¹

Een wederopbouw van waarden kan alleen afkomstig zijn van een vitaal geloof. Waarden kunnen alleen absoluut geldig zijn als zij geen rationele rechtvaardiging nodig hebben, als zij niet in tegenspraak zijn met de rede, maar tegelijkertijd immuun zijn voor kritiek. Dat betekent dat ze gebaseerd zijn op God als wetgever. Niets dan een dergelijke moraal zal ooit in staat kunnen zijn het heersende pluralisme en relativisme van alle morele ideeën te boven te komen, en mensen ertoe te brengen deze te accepteren en te gehoorzamen.

De mondiale samenleving van de mensheid heeft een mondiaal waarde-stelsel nodig. Hans Küng, een vermaard katholiek theoloog, heeft erkend dat deze wereld alleen een kans op overleven heeft als zij begiftigd wordt met een gemeenschappelijk, universeel stelsel van waarden, idealen en doelen. In zijn briljante boek, *Global Responsibility*, verkondigt hij de stelling dat een dergelijk wereld-ethos³² alleen maar gebaseerd kan zijn op de gemeenschappelijke waarden van de grote wereldreligies, aangezien alleen religie de mens kan voorzien van een onbetwistbare, categorische, absolute norm die ook nog werkbaar is.³³ De recente viering

30. 'Abdu'l-Bahá, *Compilatie Opvoeding*, tweede herziene druk, p. 18. Stichting Bahá'í Literatuur, Den Haag, 1991.

31. 'Abdu'l-Bahá, *The Secret of Divine Civilization*. Bahá'í Publishing Trust, Wilmette, 1970, tweede druk, p. 97. Geautoriseerd vertaald in *Bahá'í Vizieer*, januari 1998, p. 230.

32. "zedelijke levenshouding" (Kramers). [HB]

33. *Global Responsibility: In Search of a New World Ethic*. SCM, Londen, 1991.

van het honderdjarig bestaan van het Wereldparlement van Religies heeft een "Verklaring naar een mondiale ethiek" aangenomen. Zevenduizend afgevaardigden van de religies van de wereld ondertekenden en presenteerden plechtig een verklaring over een basis-ethiek waar allen het over eens waren.³⁴

In feite begon dit project van een "mondiale ethiek" honderdtwintig jaar geleden toen Bahá'u'lláh De Kitáb-i-Aqdas openbaarde, het Handvest van de toekomstige wereldbeschaving. Het Bahá'í-geloof biedt een nieuw ethisch systeem, een nieuwe waarden-hiërarchie voor een mondiale samenleving, verankerd in goddelijke openbaring. Het voorziet de mensheid van een nieuwe geestelijke impuls voor een nieuw ethos. Evenals in het verleden komt dit nieuwe ethos tot stand door het Woord van God dat, zoals Bahá'u'lláh zegt, "[als enige] aanspraak [kan] maken op de onderscheiding het vermogen te bezitten tot een zo grote en verstrekkende verandering"³⁵ voor de spirituele wedergeboorte van de mens. Bahá'u'lláh verkondigt de transformerende kracht ervan:

"De dag nadert, waarop God door een daad van Zijn Wil een mensentras zal doen opstaan, waarvan de aard door geen buiten God, de Almogende, de Bij-Zich-Bestaande, zal zijn te doorgronden."³⁶ ■

BRON: Udo Schaefer, "Ethics for a Global Society", *The Bahá'í Studies Review*, 1994, vol.4, nr.1, p. 47-56. Vertaald met toestemming van de redactie.

Het oorspronkelijke artikel is ook te vinden op de homepage van de Association for Bahá'í Studies, English Speaking Europe (ABS-ESE):
<http://www.breacais.demon.co.uk/BSR/BSR.htm>.

(Lidmaatschap van de ABS-ESE kost £ 15 per jaar (reductietarief £ 10). Zend volledige credit-card gegevens inclusief naam van card-houder, adres, verloopdatum, card-type aan ABS-ESE (Membership), 27 Rutland Gate, Londen SW7 1PD, UK)

Vertaling: Hans Bahimann.

34. Zie Küng, Hans en Karl-Josef Kuschel. *A Global Ethic: The Declaration of the Parliament of the World's Religions*. SCM, Londen, 1993.

35. *Bloemlezing*, XCIX

36. Bahá'u'lláh, geciteerd in Shoghi Effendi, *De Beschikking van Baha'u'llah*, p. 16. Nationale Geestelijke Raad van de Bahá'ís van Nederland, Den Haag, 1981.